

O. DE BALZAKNING “ YEVGENIYA GRANDE ” ROMANING O‘ZBEK TILIGA TARJIMASI VA UNING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLAR

Shernazarov Ixtiyor Ilhom o‘g‘li

Samarqand davlat chet tillar instituti o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11394696>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O. de Balzakning “ Yevgeniya Grande ” romaning o‘zbek tiliga tarjimasi va uning milliy-madaniy xususiyatlar haqidagi ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Onore de Balzak, moddiy va madaniy yodgorliklar, adabiyoti va san’at, kitobxon.

O. DE BALZAC'S TRANSLATION OF THE NOVEL "EVGENIA GRANDE" INTO UZBEK AND ITS NATIONAL AND CULTURAL FEATURES

Abstract. This article presents the translation of O. de Balzac's novel "Evgenia Grande" into Uzbek and information about its national and cultural characteristics.

Key words: Honore de Balzac, material and cultural monuments, literature and art, reader.

ПЕРЕВОД О. ДЕ БАЛЬЗАКА РОМАНА «ЕВГЕНИЯ ГРАНДЕ» НА УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК И ЕГО НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ

Аннотация. В статье представлен перевод романа О. де Бальзака «Евгения Гранде» на узбекский язык и сведения о его национально-культурных особенностях.

Ключевые слова: Оноре де Бальзак, материальные и культурные памятники, литература и искусство, читатель.

Xalqlarning ma’naviy merosi bo‘lmish tarjima insonlar hayotini, turmush tarzini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalqlar hech qachon bir-birlaridan mutlaq ajralgan holda yashashlari mumkin bo‘lmagani singari, ularning moddiy va madaniy yodgorliklari, adabiyoti va san’ati ham hech qachon faqat bir milliy chegara doirasida saqlanib qolmagan. Insoniyat yaratgan eng buyuk san’at va adabiyot namunalari chegara bilmagan, ular goh o‘zgarib, goh qisqarib, goh qo‘shilib, chatishib ellardan ellarga, tillardan tillarga ko‘chib, yoyilib yurgan.

Aslida, fan, badiiy adabiyot, san’at va tarjima haqidagi bahsni xalqning savodxonligi, umumiy madaniy saviyasi, o‘lkada matbuot va nashriyot ishining ahvoli masalasidan boshlash kerak. Adabiyot, kitob, tarjima ularni o‘qiy oladigan, tushunadigan va munosib baholashga qurbi yetadigan xalq uchun yaratiladi, zeroki, har bir kitobning qiymati uni mutolaa qiluvchi kishining umumiy, madaniy tayyorgarligi, talabi va didi bilan baholanadi. Yuksak ilmiy, ijtimoiy-siyosiy va badiiy saviyada yaratilgan asar, xususan, agarda unda boshqa xalqlar hayoti tasvirlangan, yoxud u xorijiy adib yoki olimning qalamiga mansub bo‘lsa, bu kitobxonning faol mushohada etishini talab qiladi. Har bir tarjima asari-o‘z davrining mahsulidir. Tarjima va kitobxon o‘rtasidagi munosabatning davr o‘tishi bilan o‘zgarishi ham yuqoridagi fikrimizga qo‘shimcha sifatida ko‘riladi.

Onore de Balzakning “Yevgeniya Grande” romanining o‘zbek tiliga o‘girilgan tarjimasida asliyat matnida ifodalangan milliy o‘ziga xoslik (milliy kolorit)ning berilishini o‘rganishni muhim omil qilib oldik. Muammoning alohida mavzu tarzida o‘rganilishi ishimizning dolzarbligini ta’kidlaydi. Fransuz adabiyotidan o‘zbek tiliga tarjima nazariyasi va amaliyoti Y.Po‘latov,

A.Narziqulov, I.Mirzayev, M.Xolbekov, B.Ermatov, O.Rustamov, R.Shirinovalar tomonidan alohida tadqiqot obyektini tarzida o'rganilgan.

M.Xolbekov, A.Narziqulov, I.Mirzayev, B.Ermatov, R.Shirinovalar fransuz adabiyotidan o'zbek tiliga o'girilgan bilvosita va bevosita tarjimalarda aslyat matnining milliy o'ziga xosligini saqlash muammosi xususida fikr-mulohazalar yuritgan. Buyuk adib Onore de Balzak qoldirib ketgan boy adabiy merosni bir tadqiqotda bir yo'la baholab, tahlil qilib bo'lmaydi. Zero, adibning qalamiga mansub to'qson bir asarda butun bir davr, bir dunyo tashvishlari, bir necha avlod ma'naviy olami qamrab olingan.

Onore de Balzakning "Yevgeniya Grande" romanidagi personajlar xarakteri tasviri, uning individual ijodiy uslubining ayrim qirralarini yoritishga harakat qilamiz. Onore de Balzak inson bilan u yashayotgan ijtimoiy muhit o'rtasidagi munosabatlarni yoritishga, badiiy-falsafiy jihatdan tahlil qilishga katta hissa qo'shgan adiblardan biridir. Yozuvchi o'z asarlarida inson ma'naviyatining turmush sharoitlariga bog'liqligi, kishi o'zi yashayotgan ijtimoiy sharoitga moslashuvining turli shakllari mavjudligini boshqa adiblarga nisbatan to'laroq va ishonchliroq tahlil qiladi. Voqea, hodisalar ro'y berayotgan joy, uy va holatning ana shunday batafsil tasviri yozuvchi Balzakning "Yevgeniya Grande", "Dehqonlar", "Biatris" kabi qator asarlarida moddiy-maishiy muhit tasviri nafaqat hikoyaga, bayonga kirish vositasi, balki ko'pgina holatlarda asar qahramonlari bilan bir qatorda turuvchi o'ziga xos adabiy personaj sifatida namoyon bo'ladi. Biroq, shuni ta'kidlash lozimki, Balzak hodisalar va qahramonlarni bu xilda batafsil tasvirlashni turlicha, xilma-xil maqsadlarni amalga oshirish uchun foydalanadi.

Jumladan, Balzak yaratgan Gobsek, Grande va Gorio ota kabi qahramonlar uchun hayotning asosiy mazmuni pulga, mol-mulkka ro'ju qo'yishda, boylikka intilishda Romanda asosiy konflikt, avvalo keksa Grandening hayotiy tajribasi va aqidalari bilan yozilgan yolg'iz Yevgeniyaning hayotiga munosabati va axloqi o'rtasidagi qarama-qarshiliklarda namoyon bo'ladi. Shu bilan bir qatorda, asarning asosiy kolliziyasi faqat ota-bola munosabatidagina iborat bo'lib qolmay, balki keksa va yosh Grandelar qalbida ro'y berayotgan insoniy tuyg'ular bilan boylikka ruju qo'yish o'rtasidagi kurashda ham ko'rinadi. Yuqorida ta'kidlanganidek, asarning markazida asosan ikki obraz – keksa Grande va uning qizi Yevgeniya turadi. Keksa Grande obrazining chuqur va ishonarli chiqishiga monelik qilgan narsa roman kompozitsiyasi bilan uzviy bog'lanadi. Bu romanda ham Balzak o'z ijodiy uslubiga sodiq qolib, voqealar bayonini ular ro'y berayotgan muhit tasviridan boshlaydi. Yozuvchi asar g'oyasini ochishda Grandelar oilasining yashash joyini tasvirlashga katta e'tibor beradi. Jumladan, bu asar quyidagicha boshlanadi:

"Ba'zi chekka shaharlarda shunday uylar bo'ladiki, ular tashqi ko'rishini bilanoq, tim qorong'i monastirlar, shumshuk cho'llar yoki g'amgin xarobazorlar kabi kishi dilini siyoh qiladi.

Ehtimol, bu uylar ayni vaqtda monastir singari sukunatga cho'mgan, cho'llar kabi huvullagan, hayotdan nom-nishon qolmagan vayronadek mudhishdir. Bu uylarda hayot va harakat shu qadar sokindirki, ko'chadan notanish oyoq tovushi eshitib, derazadan qoni qochgan, rangpar yuzini ko'rsatib, shamday qotib turgan odamning sovuq nazariga odamning ko'zi tushmaguncha, bu uy egasiz qolgan deb o'ylash mumkin. Somyurdagi, shahar chekkasidan qasrga olib boradigan do'ng ko'cha oxiridagi uyning tashqi ko'rinishi ham kishi ko'nglini mana shunday g'ash qiladi... Bu uylarning qorayib, o'yilib ketgan deraza tokchalari, undagi naqshlar arang ko'zga tashlanadi; bu tokchalar bir bechorahol, zahmatkash ayol parvarish qilgan chinnigul yoki

atirgullarning qopqora sopol tuvaklari uchun juda torlik qiladigandek tuyuladi. Sal narida kattakon darvoza uning hamma yog'iga katta-katta qalpoqli mixlar qoqib tashlangan" [Yevgeniya Grande, 5-6 b.]. Bu janob Grandening uyi. U kun tushmas, bir pastqamlikda joylashgan bo'lib, "u ha deganda ko'zga tashlanmaydi" [Yevgeniya Grande, 9-b.]. Uddaburon va ishbilarmon Grande tijorat ishlarida, pul xususiga kelganda "yo'lbars yoki ilonga o'xshar edi: yerga yotib, kulcha bo'lib olar, o'ljasiga uzoq vaqt ko'z tikib, birdan uning ustiga tashlanar, so'ngra hamyonining og'zini katta ochib, navbatdagi ulushini yutib yuborar, keyin nafs picha orom olib, ovqatni hazm qilishga yotgan ilonday sovuq, beparvo ravishda asta kulcha bo'lib, olardi... Smyurda Grandening "yumshoq" temir panjarasiga tushmagan odam bormikin?.." [Yevgeniya Grand, 12-b.].

namoyon bo'ladi. Balzakni yozuvchi sifatida faqat muhit va shaxs o'rtasidagi munosabatlar emas, balki shu muhitda yashovchi shaxslarning o'zaro munosabatlari ham qiziqtiradi. Adib qahramonlari asosan u yoki bu darajada teng, yaqin moddiy maishiy sharoitlarda yashashadi.

Bu davrning asosiy belgilari haqida fikr yuritgan adibning o'zi "ijtimoiy tuzum insonlarni o'z ehtiyojlariga shu qadar moslashtirib, majruhlashtiradiki, natijada ular o'zlariga aslo o'xshamay qoladilar". Umuman olganda, buyuk realist yozuvchi Balzak yaratgan Grande obrazi XIX asar tarixiy voqeligining asosiy shakl-tamoyillari va xususiyatlarini ochib beruvchi yirik badiiy obrazdir.

REFERENCES

1. Алексеев Г.П., Скепеская Г. И, Тарасова А.Н, Рощупкина Э.А. Grammaire pratique du français moderne . - Moscou: ВШ. 1985. -189 p.
2. Balzak, Onore de. Gorio Ota. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi badiiy
3. adabiyot nashriyoti, 1968, 296 bet.
4. Balzak, Onore de. Yevgeniya Grande. T.: "Toshkent" badiiy adabiyot
5. nashriyoti, 1964, 212 bet.
6. Salomov G'. Tarjima nazariyasiga kirish. – Toshkent: O'qituvchi, 1978. – 220 b.
7. Salomov G'. Tarjima nazariyasi asoslari. - Toshkent: O'qituvchi, 1983 . - 220 b.
8. Salomov G'. Adabiy an'ana va badiiy tarjima.- Toshkent: Fan, 1980. - 158 b.
9. Salomov G'. Tarjima tashvishlari. – Toshkent, G'afur G'ulom nomidagi
10. adabiyot va san'at nashriyoti, 1983. - 190 b.
11. Salomov G'. Til va tarjima. – Toshkent: Fan, 1966. – 280b.
12. Salomov G'., N.Komilov. Do'stlik ko'priklari. - T.: G'afur G'ulom nomidagi
13. adabiyot va san'at nashriyoti, 1980. – 221 b.